

Ассоль Шульженко

доктор філософії, доцент

доцент кафедри правосуддя та філософії Сумського національного аграрного університету, м. Суми, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0161-6926>, e-mail: assol.shulzhenko@ukr.net

Використання криміналістичних методів при розслідування вивезення агресором українського зерна за кордон

Анотація. Автором проаналізовано криміналістичні методи, які необхідно застосовувати під час розслідування фактів вивезення з тимчасово окупованих територій України врожаю. Приведений аналіз існуючих класифікацій криміналістичних методів, сформульованих українськими криміналістами. Наведено методи, які використовуються і журналістській, розвідувальній і сільськогосподарській діяльності.

Ключові слова: агропромисловий сектор, воєнні злочини, воєнний стан, мінування, розслідування, сільськогосподарські угіддя, судова експертиза.

Assol Shulzhenko

The use of forensic methods in the investigation of the aggressor's export of Ukrainian grain abroad

Abstract. The author analyzed the forensic methods that must be used during the investigation of the facts of the export of crops from the temporarily occupied territories of Ukraine. The analysis of existing classifications of forensic methods formulated by Ukrainian forensic scientists is given. The methods used in journalistic, intelligence and agricultural activities are given.

Keywords: agro-industrial sector, war crimes, martial law, mining, investigation, agricultural land, forensic examination.

Особливої актуальності останні два з половиною роки набуває проблема, пов'язана із захистом українського врожаю від внутрішнього та зовнішнього ворога. Внутрішня небезпека посягання на врожай полягає у тому, що звільнені українські поля, на яких вирощуються зернові, повертаючись до держави, втрачають мільйони з причини недостатнього контролю. Мова йде про розкрадання в середині держави. Зовнішнім ворогом був і залишається російський агресор, який грабує країну, вступаючи на її територію, спричиняє збитки економіці і сільському господарству кількома напрямками своєї руйнівної діяльності. Це вивезення зібраного врожаю, насіння, мінування полів, знищення врожаю при транспортуванні.

Дані факти прямо співвідносяться з періодом воєнного стану, тому без військової агресії вони б не мали місця. Воєнний стан пропонує нові виклики, пов'язані із використанням специфічних методів. Особливо це стосується фактів

розслідування незаконного ввезення зерна за територію України, а також знищення при транспортуванні, мінуванні полів, що призводить до неможливості засівання або збору врожаю.

Для повного, ефективного і швидкого розслідування виключне значення мають саме методи криміналістики, які допомагають виконати функції розслідування найбільш оптимально. Тому спочатку потрібно визначити поняття методів криміналістики.

Розрізняють відмінність у значенні методів криміналістики та криміналістичних методів. Перше поняття є значно ширшим за інше. Теоретична складова методів криміналістики вивчалася і доповнювалася весь час свого існування, що доводить її важливість щодо практичного використання.

Так, на думку В.А. Журавля, методами в криміналістиці є розроблені засоби оптимального здійснення слідчої, судової, експертної, оперативно-розшукової діяльності, спрямованих на отримання інформації стосовно механізму злочину, його обставин та особи, що його вчинила. Вчений виділяє загальнонаукові та спеціальні методи (суто криміналістичні, спеціальні методи інших наук). До криміналістичних він відносить криміналістичне версіювання, криміналістичне планування, криміналістичний аналіз ситуації, а до спеціальних методів інших наук відносить фізичні, хімічні, математичні та ін. [1, с. 29].

О.М. Цільмак сформулювала наступні визначення і класифікацію криміналістичних методів. Під методами криміналістики вона визначає як спосіб досягнення мети досудового розслідування, так і сукупність прийомів або операцій загальнонаукового, практичного, специфічного пізнання об'єктів досудового розслідування. Класифікація, запропонована нею, включає загальнонауковий рівень (аналіз, синтез, аналогія, узагальнення), практичний рівень (бесіда, опитування, математичний, експеримент) та специфічний (техніко-, тактико-криміналістичний та криміналістичний, що пов'язується з методикою) [2, с. 185].

Р.Л. Степанюк надав свою класифікацію криміналістичних методів: традиційні та новітні, що пов'язує з розвитком світової науки та техніки [3, с. 25-26].

С.Г. Качурін виділив традиційні та нетрадиційні методи. Під нетрадиційними він розуміє ті, які вже використовуються при розслідування злочинів, але не набули достатнього розвитку і визнання у теорії криміналістики. Це методи сучасних наук і нетрадиційні психоенергетичні знання. Серед таких методів він називає одорологію, фоноскопів, детекцію брехні та ін. [4, с. 306].

Орієнтуючись на наведені класифікації, слід зупинитися на питанні, які саме методи криміналістики доцільно використовувати.

Якщо виходити з позицій традиційності, то період воєнного стану не є звичним, новим для українського суспільства станом, тому для встановлення осіб, винних у спричиненні загибелі цивільних, атаки на навчальні заклади, вивезенні українських дітей надходить інформація завдяки проведенню журналістських розслідувань. Саме завдяки такій інформації, що

оприлюднюється в ЗМІ є можливість дізнатися про конкретних російських злочинців завдяки ідентифікації їх та їх сімей в соціальних мережах. Така інформація надходить і щодо вивезення українського зерна з тимчасово окупованих територій. Так, наприклад, завдяки журналістським розслідуванням оприлюднено інформацію про російські фірми, що займаються транспортуванням і продажем українського зерна, серед яких є і мешканці України [5]. Крім того, разом із правоохоронними органами, уповноваженими проводити розслідування, фіксацією фактів та збиранням доказів займаються юридичні представництва та групи, що теж є новим у суб'єктному плані доказування. При цьому використовується як вітчизняне, так і міжнародне кримінальне законодавство.

Серед методів журналістських розслідувань виділяють спостереження (власні, відкриті та приховані, відсторонене і включене, експеримент), доступ до документів, пошук у відкритих джерелах, інформаційні запити, інтерв'ю (з експертами, офіційними особами) [6, с. 89].

Окрім вітчизняних журналістів, допомогу при встановленні та підтвердженні окремих фактів надають іноземні журналісти, політики, суспільні діячі, що відвідують Україну або відстежують події, пов'язані з військовою агресією. Саме завдяки іноземним ЗМІ розголосу набувають новини про вивезення українського зерна, викраденого з тимчасово окупованих територій, на продаж, до інших країн. У цьому процесі велику роль відіграє також супутниковий зв'язок, який дозволяє фіксувати обстановку на певний період часу визначеної території. Актуальне використання новітніх технологій при отриманні супутникових знімків в якості доказів [7].

Крім того, з метою розслідування фактів агресії у всіх її проявах використовуються методи зовнішньої та внутрішньої розвідки, тобто до процесу встановлення та підтвердження окремих фактів до органів розслідування підключаються органи розвідки, які вивчають не тільки місцевість, військову техніку, а й збройні формування, місця їх розташування, структуру та кількість елементів. Методи військової розвідки включають методи аналітики під час обліку та систематизації розвідувальних відомостей (метод вивчення хронологічних та часових графіків, метод впорядкування даних, модель Пола-Елдер), методи аналізу отриманих даних (перевірка ключових припущень, аналогії, ретрополяції) та методи узагальнення отриманої інформації (аналіз конкуруючих гіпотез, генерування сценаріїв, мозкового штурму, синектики) [8, 88-111].

Щодо загальнонаукових методів, які можна застосовувати при розслідуванні посягань на український врожай, на нашу думку, це опис, порівняння, модулювання, спостереження. Логічні методи, які можна застосовувати при розслідуванні цієї категорії проваджень, це аналіз, синтез, індукція, дедукція, гіпотеза, аналогія. Актуальним є математичний метод, який пов'язується з розрахунком вартості викраденого врожаю, підрахунку економічних збитків від такого викрадення, від пошкодження посівних угідь,

збитки від нападів на перевізників, що транспортують зібраний врожай. Можливе використання прогностичного методу (розрахунок врожаю, виходячи з конкретно визначеної території, спираючись на минулі показники). Також доцільно використовувати методи інших наук: ґрунтознавства, агрономії, біології, екології.

Підсумовуючи викладене, використання методів криміналістики під час розслідування фактів посягання країни-агресора на українську сільгосппродукцію не обмежується спеціальними криміналістичними методами, а охоплюється як загально-науковими, так і спеціальними методами, серед яких можна назвати методи журналістських розслідувань, методи розвідки, супутникову зйомку як різновид відео- та фотозйомки, методи, якими користуються в сільському господарстві.

Перелік джерел посилання.

1. Журавель В.А. Методи в криміналістиці. Теорія та практика судової експертизи та криміналістики. Вип. 19. С. 21-31.
2. Цільмак О.М. Класифікація методів криміналістики у відповідності до рівнів пізнання // Публічне право. 2016. № 1 (21). С. 185 – 192.
3. Степанюк Р. Л. Сучасні криміналістичні засоби та методи протидії злочинності : навч. посіб. / Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2024. – 232 с.
4. Качурін С.Г. Нетрадиційні криміналістичні засоби і методи в розслідуванні злочинів: можливості використання в умовах реформування правоохоронних органів. Актуальні проблеми права: теорія і практика. 26, 2013. С. 302-311.
5. Захаров А. Коренюк М. Було українське, стало російськ". Хто і як вивозить з України зерно. BBC. 20.06.2022. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61863292>. (дата звернення: 04.09.2024).
6. Бель Б., Бурмагін О., Патора Т., Хоменюк О. Посібник з журналістських розслідувань. Теорія та практика. Київ, 2013. 190 с.
7. Олівер Л. Використання супутникових знімків у розслідуваннях: Поради лабораторії доказів Amnesty International. Global Investigate Journalist Network. 18 липня 2024 р.
8. Левченко О.В. Розвідка та іноземні армії. Частина 2. Інформаційна робота: навчальний посібник. Житомир: ЖВІ, 2019. 124 с.